

SŁOWNIK GWAROWY
DO OPOWIEŚCI BIBLIJNYCH
PO GÓRALSKU

SŁOWNIK GWAROWY

GÓRALSKICH WYRAZÓW, UŻYTYCH W TEKSTACH OPOWIEŚCI BIBLIJNYCH,

KTÓRE DLA CZYTELNIKA SPOZA PODHAŁA MOGĄ BYĆ NIEZROZUMIAŁE.

A

abo - albo

ano - tak (ze słowackiego)

B

ba - ale, lecz

Babka - matka ojca lub matki, również forma grzecznościowa zwracania się do starszej, obcej kobiety, ale też nazwa kowadła służącego do ostrzenia (klepania) kosy.

baca - główny pasterz owiec na hali.

banować - tęsknić

bitnik - zawadiaka („wojownik”)

bity - uderzany, ale też „uderzająco” podobny do kogoś (*np. bity ociec*)

blank nowy - zupełnie nowy

bobok - straszdyło na niegrzeczne dzieci

bocoń - bocian

bocyć - pamiętać

bocyć się - krzywo na kogoś patrzeć

boloki - wrzody na ciele

bońtary - włóczykije

borok - biedak

brusek - kamień do ostrzenia metalowych narzędzi, ale też uformowany w krąg ser owczy

brusić - ostrzyć

brzoda - broda

brzodziaty - brodaty

bundz - świeży owczy ser

buńdź - zbiorowisko, duża ilość

C

ciacianie - ładniutko (od ładnie)

choćjako - różnie, byle jak

chować - kryć, ale też wychowywać

chowaniec - dziecko wzięte na wychowanie

chycić - złapać

C c.d.

- **ciyznko ziymie** - (w przenośni) - tak ciężko, że się ziemia ugina
- **cysto piyknie** - całkowicie (*np. cysto piyknie jek zabocył -zapomniałem*)
- **cyganić** - kłamać
- **ćma** - ciemność, ale też nocny owad

D

- **dać** - podarować coś komuś, ale również pozwolić (*np. Maryś, databyś ?*)
- **diasi** - diabli
- **do imyntu** - całkowicie
- **dudki** (*od dydki*) - pieniądze
- **dujawa (dujawica)** - silny, ciągły wiatr (bywa ze śniegiem)
- **dychnońc** - odetchnąć, odpocząć
- **dyć** - przecież
- **dzisiok** - dzisiaj

E

- **edyć (zedyć)** - przecież

F

- **fto** - kt
- **ftory** - który
- **ftorysi** - którzyś
- **fórt** - ciągle, stale

G

- **god** - wąż
- **groń** (gronik) - pagórek
- **grule** - ziemniaki

H

- **hań** - tam
- **haw** - tu (ogólnie)
- **hawok** - tutaj (dokładnie w tym miejscu)
- **het** - zupełnie, ale też - daleko
- **hole** (hale) - pastwiska w górach, ale też **ogólnie góry** (*np. idem w hole = idę w góry*)
- **honem** - biegiem, szybko
- **hudobny** - biedny

I

- **ino** - tylko
- **imynt** - pełnia, bez reszty (*np. wybrali go(okradli) do imyntu*)
- **istność** - byt, rzeczywisłość, obecność

J

- **jaślikorze** - kolędnicy z szopką
- **jaze** - aż
- **juhas** - pasterz owiec
- **jydzic sie** - ropieć (*dot. ran*)

K

- **ka** - gdzie ?
- **kajsi** - gdzieś
- **kany** - dokąd ?
- **kapka** - odrobina, bardzo mała ilość *np.* mleka
- **kiyrdel** - stado owiec, (w przenośni - gromada)
- **kniysać** - kawałkować, rozdrabniać (*np. ziemniaki w barszczu na talerzu*)
- **korónka** - różaniec
- **krutynia** - wykrot
- **krztoń** (krtań) - gardło
- **kufa** - gęba, ale też beczka na wino
- **kukielki** - plecione bułki pszenne

L

- **larum** - alarm (*np. na larum grajom !*)
- **lewyntorz** - inwentarz żywy
- **lutosierny** - miłosierny, litościwy
- **lygać** (legnońć) - kłaść się

Ł

- **łacno** - łatwo, ale też (*np. łaco krowa*) - nienajedzona
- **łapić** - złapać
- **łóni** - zeszłego roku

M

- **malta** - zaprawa murarska
- **masne** - tłuste (pokryte tłuszczem)
- **maścić** - dodawać tłuszcz do potrawy (*np. omascone grule*)
- **miesioncek** (zdrobniale) - księżyc
- **moskol** - placek z mąki owsianej lub jęczmiennej pieczony na blasze (również - z gotowanych ziemniaków z dodatkiem mąki pszennej, zwany *grulanym*)

N

- **na mój dusiu** - forma przysięgi (*na moją duszę*)
- **naśla** - znalazła
- **nika** - nigdzie
- **nojinaksy** - niezwyyczajny
- **nojść** - znaleźć
- **napytać** - uprosić (*np. kogoś do pomocy lub gości na wesele*)
- **nukać** - zachęcać np. do jedzenia (*Jedzynio na weselu było dość, ino nukacki nie było*)

O

- **obyrtać** - obracać
- **obyrtać** - krętać
- **obrócić się** - zmienić pozycję ciała (głowy), ale też wstąpić do kogoś *np. obrócić się do was ino tak - po drodze. - zajrzeć.*
- **odróbka** - drobinka

Ó

- **ónacyć** - słowo „wytrych”, którym można zastąpić wiele czasowników (*np. zaónac-ze tom kluske w gorku (zamieszaj), chłop babe wyónacył (wykorzystał), nie ónac-ze mi tu w głowie (nie kręć mi głowy) i t.p. jak przeónacyć i przyónacyć.*
- **ónakwe** - takie jakieś niokreślone (- *ni ciepłe, ni zimne, ni słone ni kawśne - poprostu ónakwe*)
- **óntorz** - ółtarz
- **ónycka** - kawałek płótna do owijania stóp

P

- **patrzyć** - widzieć oczyma, ale też część ostrzeżenia *np. patrzój-uważaj - , cobys se czego złego nie wyrzodził!*
- **patrzy się** - należy się
- **pisać się** - nazywać się według metryki urodzenia (*Uwaga: każdy prawie góral się pise - tak ja jest zapisany w księdze urodzenia i sie nazywo - tak jak jest nazwany przez społeczność wsi (przydomkiem) np. Bachleda - Curuś, Gąsienica - Ciaptok, Gut-Sobóh..*
- **plebon** - proboszcz
- **płonki** - drobne jabłka - gruszki
- **podany** - podobny (również **bity** *np. Bity ociec !*
- **pomiysanie** - bezład
- **poziór** - wygląd, spojrzenie
- **popuścić** - yrochę puścić, ale też zrezygnować
- **prać** - usuwać brud z tkaniny, ale też bić
- **prasnoć** - rzucić
- **pri sam Bohu** (*słow.*) - forma zaklęcia się przez powołanie obecności Boga
- **przewieść bez rozum** - wprowadzić w błąd, omamić
- **pociorki** - modlitwy (zdrobniale), ale też koraliki
- **pustać** - pustkowie
- **pytać** - prosić *np. chodzić po pytaniu (po prośbie - żebrać), pytać (zapraszać) na wesele*
- **pytace** - pierwsi druzbowie spraszający wraz z młodą parą gości na wesele

R

- **rachować** - liczyć
- **rachować się** - mieć znaczenie *np. w społeczności wiejskiej*
- **rajwak** - zgiełk, hałas
- **redyk** - przegon owiec z miejsca na miejsce
- **rod** (w połączeniu z czasownikiem) *np. rod cie widzem (lubię cie), rod tońcem, rod tego słuchom it.p.*
- **rukować** - iść do wojska
- **ryktyk** - dokładnie
- **ryma** - katar
- **rzekem (jo rzeke)** - mówię
- **rzepa** (w części Podhala) - ziemniaki
- **rzezacka** - przyrząd do cięcia słomy na sieczkę.
- **rzoż** - ostrze *np. siekeiry lub kosy, ale też ślad cięcia piłą*
- **rzók (rzekł)** - powiedział
- **rzodki** - słaby, schorowany
- **rzyć** - dolna (tylna) część tułowia
- **rzytowie** - dolna część snopa zboża
- **rzyźnia** - drewniane koryto do spuszczenia kłoców w dół
- **rzyżny** - ostry

S

- **sagadyńsko** - wyjątkowo mocna, ostra
- **siedzieć** - zajmować pozycję siedzącą, ale głównie - mieszkać, lub przebywać w areście
np. Jo siedzem (mieszkam) w Zokopanem ; Siedziotek w Soncu trzy roki (w więzieniu)
ale też : *Siednij-ze nareście na rzyci! (uspokój się !)*
- **składok** - składany kozik z drewnianym trzonkiem
- **skorusa** - jarzębina
- **sprostok** - człowiek niekształcony
- **suścić** - szeleścić
- **suścić za usami** - prawić morały
- **spyrka** - słonina
- **syčki** - cały , kompletny
- **syčko** - wszystko
- **świat** - pojęcie geograficzne, ale też opinia publiczna *np I co teraz świat na to powiy ?*

T

- **telo** - tyle
- **trefunkem** - przypadkowo
- **tutok** - tu, w tym miejscu
- **trza** - trzeba
- **tytłać (otytłać, utytłać)** - brudzić, ale też *np. utytłać miyso w monce*

U

- **uciońć** - oddzielić kawałek od całości , ale też - uderzyć
- **urodzać** - rozmawiać

W

- **wak** - tynk
- **was, wasa** (wasz, wasza - zaimki, ale też was (chłop) znaczy mąż a wasa(baba) - żona.
- **widzi się, ze...** - zdaje się, że...
- **wiedzieć** - być czegoś świadomym, ale też - umieć *np. wzbogacyłby sie, ale sposobu nie wiy.*
- **wiyrny** - ważny *np. Nojwiyrnyjysy za Austryji był Pon Cysorz.*
- **wiyrskiem** - górą *np. Dróga wiedzie wiyrskiem*
- **worce** - ma wartość
- **woda** - popularny płyn, ale też określenie rzeki, potoku *np. wielgo woda - powódź.*
- **wte** - wtedy
- **w try miga** - szybko
- **wybrać** - okraść *np. jest tam kacmorecka jescie nie wybrano. (Nie okradziona)*
- **wysuć** - wysypać
- **wykryntus** - krętacz
- **wygnać** - wypędzić
- **Wynikrot** - Veni Creator - pieśń kościelna
- **wyśni** - górny

Z

- zaboczyć - zapomnieć
- zadziyrnąć się - powiesić się
- zajrzyć - zagłębnić
- zakiela - zanim
- zaujońć - przychylnie nastawić
- zbacować / przybacować - przypominać
- ze dyć przecie - przecież
- zgichnońć - narzucić czegoś na kupę, ale też - zgromadzić (ludzi)
- złoba - wszelkie zło
- zywina - zwierzęta
- zywiola - wszystko co żyje
- z zo ramiynia (uciońć) - uderzyć z całym zamachem

X - X - X

Uwaga: Dotychczas nie ustalono „urzędowo” sposobu zapisywania gwary podhalańskiej, to też prawie każdy tą gwarą piszący ma „swoją własną sposób” interpretacji graficznej wyrazów gwarowych. Piszemy tak, jak słyszemy, zaś na Podhalu występuje kilka odmian tej samej gwary, zgodnie z porzekadłem, że *co wieś, to inna pieśń*. Zastosowana tu pisownia wyraża odmianę „szaflarsko-kościeliską”.

Powyższe wyrazy gwarowe wybrał, zapisał i zestawil :

Jan Gutt - Mostowy

Wrocław, czerwiec 2004 r.